

Suzan Vriland

Artemizijina
STRAST

Prevela
Aleksandra Čabraja

Laguna

Naslov originala

Susan Vreeland
THE PASSION OF ARTEMISIA

Copyright © Susan Vreeland, 2002
All rights reserved
Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Kipa, *amore mio*,
zbog njegovog razumevanja

*Opisujući patnju nikad nisu grešili,
Stari majstori: kako su dobro razumeli
Njen ljudski položaj; kako se odvija
Dok neko drugi jede ili otvara prozor
ili tek lenjo prolazi.*

– V. H. Odn
„Musée des Beaux Arts“, 1940.

Sadržaj

<i>1. Sibila</i>	11
<i>2. Judita</i>	20
<i>3. Agostino</i>	35
<i>4. Presuda</i>	40
<i>5. Sestra Gracijela</i>	47
<i>6. Pjetro</i>	56
<i>7. Firenca</i>	65
<i>8. Palmira</i>	80
<i>9. Inclinazione</i>	93
<i>10. Akademija</i>	110
<i>11. Judita</i>	120
<i>12. Galileo</i>	138
<i>13. Venera</i>	147
<i>14. Marija Magdalena</i>	158
<i>15. Pjetro</i>	168
<i>16. Gracijela</i>	186

17. Pjetro	190
18. Kleopatra	194
19. Renata	212
20. Lukrecija	225
21. Palmira	234
22. Gracijela	246
23. Napulj	263
24. Vitsaveja	274
25. Palmira	286
26. Paola	292
27. Oracio	299
28. Artemizija	308
Napomena autorke	321
Izjave zahvalnosti	323
O autorki	325

1. Sibila

Otac je išao pored mene da me ohrabri, dlanom nežno dodirujući vezice moje bluze na leđima. Na zracima sunca što su koso padali i već pekli kamen kojim je popločan trg i moju glavu, nepomična senka inkvizitorske omče koja je visila iznad Tor di None, papskog suda, groteskno se pružala niza zid u obliku suze.

„Kratkotrajna nelagodnost, Artemizija“, rekao je otac, gledajući pravo ispred sebe. „Samo malo stezanje.“

Mislio je na *sibilu*.

Ako i uvezanih ruku ponovim isto svedočenje kao pret-hodnih nedelja, znaće da su moje reči istinite i suđenje će biti okončano. Ali to nije moje suđenje. Stalno to ponavljam sebi: ne sudi se meni. Sudi se Agostinu Tasiju.

U ušima su mi odzvanjale reči tužbe koju je moj otac uputio papi Pavlu V: „*Agostino Tasi je razdevičio moju kćerku Artemiziju i mnogo puta nasilno s njom vršio bludne radnje, čime je naneo veliku i ozbiljnu štetu meni, Oraciju Dentileskiju, slikaru i građaninu Rima, ubogom tužiocu, te njen slikarski dar nisam mogao da prodam po visokoj ceni.*“

Nisam želela da to iko sazna. Nisam čak htela da kažem ni *njemu*, ali me je jednom čuo kako plačem i iznudio mi priznanje. A nestala je i jedna slika, ona kojoj se Agostino divio, te ga je otac optužio.

„Koliko stezanja?“, upitah.

„Brzo će se svršiti.“

Nisam gledala u lica ljudi okupljenih na ulazu u Tor. Već sam znala šta se ogleda na njima – lascivna radoznalost, osuda, prezir. Umesto toga gledala sam žute orlove nokte što su cvetali na zidovima boje rimskog okera. Jedna boja ističe drugu. Tata me je tome naučio.

„Mirisno cveće“, uzvikivali su prosjaci, nudeći cveće ženama što su pristizale da čuju raspravu u memljivoj sudnici. Sve za *giulio*.^{*} Jedan bogalj tutnu mi u ruku sveli cvet sa smradom mokraće. Znao je da sam Artemizija Đentileski. Ispustih mu ga na izvitopereno koleno.

Suvo grlo mi se steglo kad smo ušli u mračnu, vlažnu Salu del Tribunale. Ostavljajući oca u prednjem redu sedišta, istupila sam i zauzela svoje uobičajeno mesto nasuprot Agostinu Tasiju, prijatelju i saradniku moga oca. Mom silovatelju. Tamna kosa i brada behu mu duge i zamršene. Lice, lepše no što zaslužuje, imalo je čvrstinu bronzane skulpture.

Iza stola je papski notar, sitan čovek u tamnojubičastoj odori, zarezivao pera nožem, puštajući da opiljci padaju na pod. Prašnjavi zrak svetla s visokog prozora obasjao mu je ruke i nabore rukava, bojeći ih u nijansu lavande. „Četrnaesti maj 1612“, mrmljao je notar. Bilo je to prvi put za dva meseca da na licu nije nosio izraz dosade. Dan kada ću biti oslobođena. Čvrsto pritisnuh rebra rukama.

Uzvišeni Hijeronimo Felisio, rimski *Locumtenente*, koga je kao islednika i sudiju imenovala Njegova svetost, ušao je i seo

^{*} Italijanski srebrni novčić. (Prim. prev.)

na izdignutu stolicu, nameštajući skerletne halje tako da istakne njihovu raskoš. Papini službenici uvek su pozirali u javnosti. Pod svilenom kapom vilica mu se obesila poput prezrelog voća. Pratio ga je krupan čovek obrijane glave čija su ramena kipela iz kožne tunike bez rukava – *Assistente di Tortura*. Obli me vrela talas straha. Malim pokretom prsta uzvišeni *Locumtenente* mu dade znak da navuče prozirnu zavesu što nas je odvajala od tate i rulje nakrcane na klupama sa suprotne strane prostorije. Te zavese ranije nije bilo.

Locumtenente se namršti i guste crne obrve mu se spojiše, bacajući senku. „Sinjorina Đentileski, shvatate našu nameru.“ Glas mu je klizio poput lanenog ulja. „Delfske proročice uvek su zborile istinito.“

Setih se delfske proročice na svodu Sikstinske kapele. Mikelandelo ju je prikazao kao moćnu ženu, uznemirenu onim što vidi. Otac i ja stajali smo pod njom u nemom strahopoštovanju, stežući jedno drugom ruku da obuzdamo uzbuđenje. Možda će me sibila tek toliko stegnuti.

„Slično tome, sibila je puko oruđe koje služi tome da prinese istinu ženskim usnama. Videćemo hoćete li istrajati u svom sve-dočenju.“ Zaškiljio je jarećim očima. „Pitam se da li bi stezanje konopaca moglo nauditi sposobnosti slikara da pravilno drži četkicu.“ Utroba mi se zgrčila. *Locumtenente* se okrete Agostinu. „I vi ste slikar, sinjore Tasi. Znae li šta sibila može da uradi prstima mlade devojkje?“

Agostino nije ni trepnuo.

Prsti mi se stegoše u pesnice. „Šta može da uradi? Recite mi.“

Assistente mi ispravi šake i najpre obmota dugački konopac oko korena svakog prsta, a zatim mi priveza jedan ručni zglobov za drugi i obavi konopac oko svakog para prstiju, poput vinove loze. Potom je za konopac prikačio čudovišni drveni zavrtanj i okrenuo ga tek toliko da se konopac malo zategne.

„Šta mogu da urade?“, uzviknuh. Pogledom potražih kroz zavesu oca. Naginjao se napred, čupkajući bradu.

„Ništa“, reče *Locumtenente*. „Ne mogu vam ništa ako budete govorili istinu.“

„Ne mogu mi otkinuti prste, je li tako?“

„To, sinjorina, zavisi od vas.“

Osetih kako mi prsti blago damaraju. Pogledala sam u oca. On umirujuće klimnu glavom.

„Sad nam recite, jer, siguran sam da ste razumni, jeste li imali seksualne odnose sa Đeronimom Modenezeom?“

„Ne poznajem nikoga ko se tako zove.“

„Sa Paskinom Fjorentinom?“

„Ne znam ni njega.“

„Sa Frančeskom Skarpelinom?“

„Ni to ime mi ništa ne znači.“

„Sa sveštenikom Artigeniom?“

„Kažem vam, ne. Ne poznajem te ljude.“

„To je laž. Ona laže. Želi da me ocrni i preuzme moje narudžbine“, reče Agostino. „Ona je nezasita bludnica.“

Nisam mogla da verujem svojim ušima.

„Ne“, viknu otac. „On pokušava da je predstavi kao kurvu da bi izbegao *nozze di riparazione*. Želi da ocrni ime Đentileski. Ljubomorani je.“

Ne obraćajući pažnju na tatu, *Locumtenente* stisnu usta. „Jeste li imali seksualne odnose sa svojim ocem, Oraciom Đentileskijem?“

„Pljunula bih da ste to rekli izvan ove sudnice“, prošaputah.

„Steži!“, naredi *Locumtenente*.

Zavrtnanj jezivo zaškripa. Zadržala sam dah. Grubi konopac zagrebe mi prste, ližući ih poput plamena. Žamor što je dopirao iza zavesa odzvanjao mi je u ušima.

„Sinjorina Đentileski, koliko vam je godina?“

„Osamnaest.“

„Osamnaest. Niste tako mladi da ne znate kako ne treba da vređate svog islednika. Nastavimo. Jeste li imali seksualne odnose sa redovnikom Našeg svetog oca, pokojnim Kozimom Kvorlijem?“

„On je... pokušao, ekselencijo. Agostino Tasi ga je doveo u kuću. Odbila sam ga. Obojica su me spopadali. Požudno me gledali. Šaputali nagoveštaje.“

„Koliko dugo?“

„Mesecima. Godinu dana. Bilo mi je tek sedamnaest kada je to počelo.“

„Kakve nagoveštaje?“

„Ne želim da pričam o tome.“ *Locumtenente* dobaci pogled *Assistenteu*, koji zakorači ka meni. „Nagoveštaje o mojoj skrivenoj lepoti. Kozimo Kvorli mi je pretio da će se hvaliti kako me je imao ako ne popustim.“

„Pa, jeste li popustili?“

„Nisam.“

„Isti taj Kozimo Kvorli prijavio je drugim redovnicima iz *Pallazo Apostolico* kako je zapravo on vaš otac, kako ga je vaša majka Prudencija Montone često ohrabivala da je posećuje u tajnosti, pri čemu je začela.“ On zastade i pomno mi se zagleda u lice. „Morate priznati da ličite. Da li vam je, u bilo kojoj prilici, pričao o tome?“

„Te tvrdnje su smešne. Treba li sad osim svoje da branim i čast svoje majke od ove sprdnje?“

Činilo se da se zadovoljio time da mi to nagovesti. Nakašljao se i pravio se da čita nekakve papire.

„Niste li, više puta, svojevoljno imali seksualne odnose sa Agostinom Tasijem?“

Zidovi me pritisnuše sa svih strana. Zadržala sam dah.

Assistente okrenu zavrtnanj.

Stegla sam sve mišiće, odupirući se. Konopac mi se usecao u meso. Plameni krugovi. Krv je probila između njih na dva mesta, tri, svuda. Kako im tata to dozvoljava? Nije mi kazao da će biti krvi. Udahnula sam kroz zube. Sudi se Agostinu, a ne meni. Kako da to zaustavim? Istina.

„Ne svojevóljno. Agostino Tasi me je obeščastio. Silovao me je i oduzeo mi nevinost.“

„Kada se to desilo?“

„Prošle godine. Odmah posle Uskrsa.“

„Ako je žena silovana, morala je učiniti nešto da to izazove. Šta ste vi učinili?“

„Slikala sam! U svojoj spavaćoj sobi.“ Čvrsto sam zažmurila da iscedim te reči. „Slikala sam našu kućedomaćicu Tuziju i njenu bebu, kao Madonu sa detetom. Ona ga je pustila da uđe. Moj otac nije bio kod kuće. Poznavala je Agostina. Bio je očevo prijatelj. Otac ga je unajmio da me uči perspektivi.“

„Zašto niste vikali?“

„Nisam mogla. Držao mi je maramicu na ustima.“

„Jeste li pokušali da ga sprečite?“

„Vukla sam ga za kosu i grebala mu lice i... organ. Čak sam potegla i bodež na njega.“

„Čedna žena drži bodež u svojoj sobi?“

Činilo se da mi glava puca. „Ugrožena žena, da.“

„A posle toga?“

„Došao je opet, Tuzija ga je pustila u kuću. Peo se na mene... i u mene.“ Znoj mi linu između grudi.

„Jeste li se opirali?“

„Grebala sam ga i gurala.“

„Jeste li se uvek opirali?“

Pogledom potražih Agostinovo lice. Nepomično poput slike. „Reci nešto.“ Pre samo dva meseca govorio je da me voli. „Agostino“, molila sam ga. „Ne dozvoli da mi ovo rade.“

On obori pogled i počne da čisti nokte.

Locumtenente se okrete Agostinu. „Želite li da izmenite svoj iskaz o nevinosti?“

Agostinove jake crte postadoše hladne i ružne. Nisam htela da ga molim. Ne njega. Bogorodice, molila sam se, ne dozvoli da ga molim.

„Ne“, reče on. „Ona je kurva, kao i njena majka.“

„Mislila je da je verena!“, viknu moj otac iza zavese. „To se podrazumevalo. Da će se on oženiti njome. Čestiti *nozze di riparazione*.“

Locumtenente se nagnu ka meni. „Niste odgovorili na pitanje, sinjorina. Sibila može da odseče prst.“

„Sudi se Agostinu, a ne meni. Njemu stavite sibilu.“

„Steži!“

Madre di Dio, daj da se onesvestim pre nego što vrisnem. Krv je šikljala. Novi beli rukavi behu natopljeni krvlju. Tata, zaustavi ih. Šta da radim? Da im kažem to što žele? Da lažem? Da kažem da sam bludnica? Tako bih samo oslobodila Agostina. Još jedan okret zavrtnja. „Ah ah ah ah prestanite!“ Jesam li vrištala?

„Za ime boga, prestanite!“, viknu otac i ustade.

Locumtenente pucnu prstima, dajući znak da mu stave povez preko usta. „Bog, sinjore Đentileski, voli one koji govore istinu.“ On mi se naceri. „Sad mi recite, i to istinu, sinjorina, posle prvog puta, jeste li se uvek opirali?“

Soba se zamutila. Čitav svet se okrenuo. Zavrtnaj, moje ruke – ničeg drugog nije bilo. Bol tako strahovit da – ja – *Che Dio mi salvi* – hoće li konopac dotaći kost? – *Che Santa Maria mi salvi* – *Gesù* – *Madre di Dio* – prestanite. Moram da kažem.

„Pokušavala sam, ali na kraju, više nisam. Obećao mi je da ćemo se venčati i ja... verovala sam mu.“ *Dio mi salvi*, prestanite prestanite prestanite. „I zato sam mu dopustila... protiv svoje volje... da bi održao svoje obećanje. Šta sam drugo mogla?“

Vazduha. Ne mogu da dođem do daha.

„Dosta. Nastavljamo sutra.“ Odmahnuo je rukom zgađeno i pobedonosno. „Sve strane moraju prisustvovati.“

Sibila je olabavljena i skinuta.

Obuze me bes. Ruke su mi se tresle i krv mi je curila na suknju. Agostino pođe ka meni, ali ga stražari zgrabiše i odvedoše. Htela sam da čekam da se svi razidu, ali me jedan stražar izgura napolje sa ostalima te sam morala da se probijam između njih okrvavljenih ruku, praćena vikom i porugama. Izlazeći na ulicu obasjanu suncem, osetih da me je neko pogodio u leđa. Nisam se okrenula da vidim čime. Hodajući uz mene, tata mi je ponudio maramicu.

„Radije ću krvariti.“

„Uzmi je, Artemizija.“

„Nisi mi rekao šta sibila može da uradi.“ Prođoh pored njega, odmičući tako brzo da me nije mogao stići. Kod kuće sam kolenom gurnula svoj *cassapanca* s odećom na vrata, bacila se na krevet i zaplakala.

Kako je mogao to da dopusti? Kako je mogao da bude tako sebičan? Moj najdraži tata. Svi oni divni dani na Via Apiji – izletiti na kojima je mama slušala golubice a otac skupljao žalfiju, da njome natrlja pod. Umotavao svoja i moja stopala u krpe natopljene žalfijom, posle čega smo ih vukli po podu u ritmu ljubavnih pesama, dok mu je glas treperio na visokim notama a ruke se njihale kao čempresi na vetru i ja se smejala. To je bio moj tata.

Bio.

Sve one priče koje mi je pričao o velikim slikama – sedeći na mom krevetu, držeći me u naručju, nutkajući me ušecerenom korom pomorandže. Predivne priče. Rebeka na zdencu u Nahoru, s tako prozirnom puti da se, kada digne bradu da se napije, vide kapi vode što joj se slivaju niz grlo. Kleopatra

plovi Nilom u barci punoj cveća i voća. Danaja i zlatna kiša, Vitsaveja, Judita, sibile, muze, sveci – svi su oživljavali u njegovim pričama. Zbog njega sam poželeda da postanem slikarka, puštao me je da precrtavam slike iz njegove velike *Ikonologije* u kožnom povezu, naučio me da držim četkicu kad mi je bilo samo pet godina, da meljem pigmente i mešam boje kad mi je bilo deset. Dao mi je moj sopstveni tučak za boje i mermernu ploču. Dao mi je moj život.

Šta ako više nikad ne budem mogla da slikam ovim rukama? Šta će mi onda život? Bodež je još pod krevetom. Ne bih morala da živim, ako bi svet postao suviše okrutan.

Ali treba da slikam Juditu – ako budem mogla. Sad sam to želela više nego ikad.

Otac pokuca na vrata. „Artemizija, otvori.“

„Neću da pričam s tobom. Znao si šta mi sibila može uraditi.“

„Nisam mislio...“

„Si, eh. Nisi mislio.“

On silom otvori vrata i odgurnu sanduk. Doneo je vodu i krpe da mi opere ruke. Okrenuh se na drugu stranu.

„Artemizija, dozvoli mi.“

„Da je mama još živa, ne bi dala da im to dopustiš.“

„Nisam shvatao. Ja sam...“

„Ne bi htela da to iko sazna, kao što nisam htela ni ja.“

„Jednog dana, Artemizija, to neće biti važno.“

„Kad je ime ženi sve što ima, važno je.“